

7. Termofysikk

Ekern og Guldahl, Fysikk for fagskolen. NKI

Mål

- regne med spesifikk varmekapasitet
- regne med spesifikk smeltevarme
- regne med spesifikk fordampingsvarme
- forstå faseoverganger

7.1.1 Indre energi (U)

Er energien som finnes i en lukket mengde med stoff (= system).

Består av

- termisk energi
- kjemisk energi

Termisk energi er den kinetiske energien som materialet har på grunn av uordnede bevegelser til atomer og molekyler.

Symbol: U

SI-enhet: J (joule)

7.1.2 Temperatur (T)

Det er et direkte (lineært) forhold mellom den termiske energien og temperaturen. Temperaturen er mao. et mål på bevegelsen til atomene og molekylene i et system.

Symbol: T

SI-enhet: K (kelvin)

7.1.3 Varme (Q)

Er energi som **blir overført** fra et system til et annet pga. temperaturforskjell

Symbol: Q

SI-enhet: J (joule)

7.2 Termofysikkens første hovedsetning (s. 203)

Den indre energien i et system kan endres ved overføring av

- arbeid (mekanisk energi)
- varme (termisk energi)

$$\Delta U = W + Q$$

Δ -tegnet betyr endring. ΔU er altså endringen i indre energi (kan være positiv eller negativ).

W og Q er positive når det er energi som føres inn i systemet og negative når det er energi som går ut av systemet.

Eksempel s. 204

7.2.1 Volumarbeid (s. 204)

En gassmengde med konstant trykk som gjennomgår en volumendring ΔV gjør et arbeid W på omgivelsene gitt ved

$$W = -p \cdot \Delta V$$

I boken brukes ikke minustegnet. Jeg bruker det for å følge regelen fra 7.2 om at W er positiv når det er arbeid som fører energi inn i systemet.

Vi ser at W er positiv hvis ΔV er negativ, dvs. hvis gassvolumet blir mindre. Og omvendt.

Eksempel s. 205

7.2.2 Kalorimetri (s. 205)

Kalorimetri er målingen av varme som føres inn eller ut av et system.

Varmekapasitet

Er en størrelse som forteller hvor mye varme som kreves for å endre temperaturen til en gjenstand med 1 K.

SI-enhet: J/K

Symbol: C

$$Q = C \cdot (t_2 - t_1)$$

Eksempel s. 206

7.2.2 Kalorimetri (s. 205)

Spesifikk varmekapasitet

Mens *varmekapasitet* handler om hvor mye varme som kreves for å varme **en gjenstand**, handler *spesifikk varmekapasitet* om hvor mye varme som kreves for å varme **1 kg av et stoff**.

SI-enhet: J/kg·K

Symbol: c

Hvis en gjenstand har en masse m og er lagd av et stoff med spesifikk varmekapasitet c , har vi:

$$C = c \cdot m$$

$$Q = c \cdot m \cdot (t_2 - t_1)$$

7.2.2 Kalorimetri (s. 207)

c   **J/kg·K**

vann   4180

is   2100

luft   1000

jern   449

betong   920

eks. s. 207

7.2.2 Kalorimetri (s. 207)

Lukket system

Er et system der det ikke er energioverføring fra eller til omgivelsene.

I et lukket system som består av flere deler med ulik temperatur, blir det utvekslet varme mellom delene i systemet og **summen av varme tilført til delene i systemet er lik 0.**

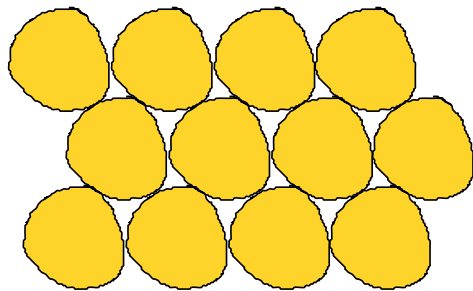
$$Q_1 + Q_2 + \dots = 0$$

Merk: Formelen er litt annerledes enn i boka. Her er Q_i positiv hvis delen det gjelder blir tilført varme, dvs. hvis den blir varmere.

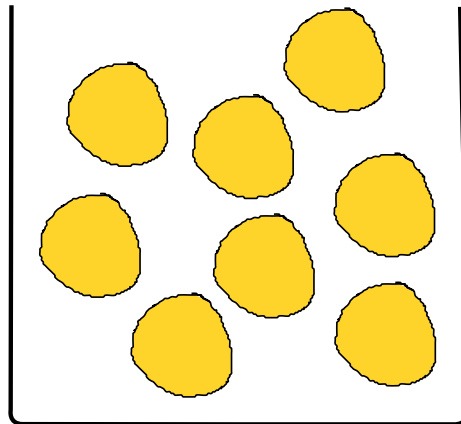
Eksempel s. 208

7.3 Faseoverganger

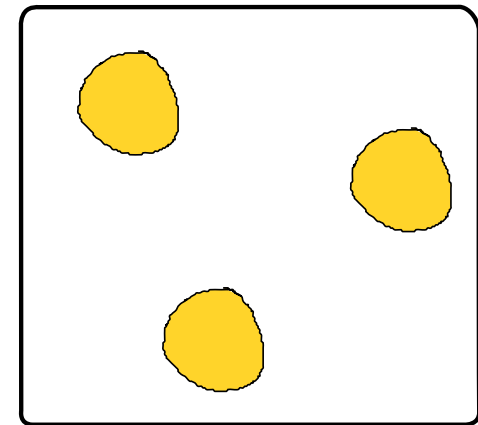
Fase	Beskrivelse
Fast stoff	Molekylene er bundet tett sammen i en fast struktur.
Væske	Molekylene ligger fortsatt tett, men er frie og kan bevege seg.
Gass	Molekylene river seg helt løs fra hverandre.

Fast stoff

Væske

Gass

7.3.1 Smeltevarme og spesifikk smeltevarme

Smelting av et stoff krever *smeltevarme*:

$$Q = s \cdot m$$

hvor m er vekten av gjenstanden og s er den *spesifikke smeltevarmen* til stoffet den består av.

SI-enhet for s : J/kg

Merk: ingen K i enheten fordi smelting skjer på en gitt temperatur, kalt smeltepunktet.

Motsatt av smelting er størkning. Smeltevarmen blir da frigjort.

7.3.1 Spesifikk smeltevarme

s	J/kg
is	334 000
etanol	109 000
kvikksølv	11 700

7.3.1 Fordampingsvarme og spesifikk fordampingsvarme

Fordaming av et stoff krever *fordampingsvarme*:

$$Q = d \cdot m$$

hvor m er vekten av gjenstanden og d er den *spesifikke fordampingsvarmen* til stoffet den består av.

SI-enhet for d : J/kg

Merk: ingen K i enheten fordi fordamping skjer på en gitt temperatur, kalt fordampingspunktet.

Motsatt av fordamping er kondensering. Fordampingsvarmen blir da frigjort.

7.3 Spesifikk fordampingsvarme

d	J/kg
vann	2 260 000
etanol	840 000
bensin	210 000